

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Gerliczkiné Schéder Veronika

**A BESZÉDMEGÉRTÉSI ÉS JEGYZETELÉSI NEHÉZSÉGEK ÖSSZEFÜGGÉSEI
FIATAL FELNŐTTEKNÉL**

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Vezető: Prof. Dr. Bańczerowski Janusz, a nyelvtudomány doktora

Magyar Nyelvészeti Doktori Program

Vezető: Prof. Dr. Kiss Jenő, akadémikus

A bíráló bizottság tagjai:

A bizottság elnöke: Prof. Dr. Kiss Jenő, akadémikus

Hivatalosan felkért bírálók:

Dr. Lengyel Zsolt CSc

Dr. Imre Angéla PhD

A bizottság titkára: Dr. Hoffmann Ildikó PhD

A bizottság további tagjai:

Dr. Antalné Szabó Ágnes PhD

Dr. Markó Alexandra PhD (póttag)

Dr. Menyhárt Krisztina PhD (póttag)

Témavezető:

Prof. Dr. Gósy Mária DSc

Budapest, 2008

1. Bevezetés

A XX. század végén – XXI. század elején jelentős mértékű társadalmi változások tanúi vagyunk. Ezek a változások az élet számos területén a fejlődés tendenciáinak elindítói, az anyanyelvhasználat szempontjából azonban kevésbé kedvezőek. Újabb kori kutatások bizonyítják, hogy az anyanyelvi készségek és a ráépülő tanulási folyamatok egyre több zavart szenvednek. A felnőttkori problémák jelentős részét a beszédfeldolgozás nehézségei adják (l. pl. Imre 2007).

A beszédfeldolgozási zavarok feltételezett oki hátterét a legtöbben abban látják, hogy a multimédiás eszközök térnyerésével egyidejűleg interperszonális kapcsolataink háttérbe szorultak, kommunikációs szokásaink megváltoztak. Nemcsak kevesebb figyelem fordítódik az anyanyelvi készségek zökkenőmentes elsajátítására és használatára, hanem egyéb kedvezőtlen körülmények is megnehezítik azt. Ilyen körülmény például egészségtelenül felgyorsult élettempónk, amelynek egyenes következménye lett a beszédtempó gyorsulása, valamint a beszéd minőségi romlása. A környezetünkben megnövekedett mértékű háttérzajban az elnagyolt, pongyola artikuláció és a hanyag mondatszerkesztés megnehezíti a megértést (vö. Bóna 2005; Bóna 2007; Gósy 2000a; Heltai – Gósy 2005).

Az elmúlt évtizedek a magyar oktatási rendszerben is számos változást hoztak. Általános tapasztalat, hogy a minőségi paraméterek mennyiségcentrikus irányba tolódtak el. Megnövekedett az elsajátítandó ismeretek köre, ugyanakkor a tanulni és továbbtanulni kívánók létszáma is. A nagy létszámú tanulócsoportokban egyre inkább háttérbe szorul az aktív nyelvi közlés igénye, az oktatók a modern technikai eszközökkel (pl. powerpointtal, fénymásolatokkal) igyekeznek a tanításra rendelkezésre álló időt optimálisan kihasználni. A diákoknak így egyre kevesebb lehetőségük van közölni a megértést akadályozó tényezőket (vö. Szende 1987).

Az egyetemi, főiskolai tanári közlés ugyan ma sem bonyolultabb vagy magasabb szintű a kelletténél, csak úgy tűnik, nincs arányban a mai fiatalok nyelvi műveltségével. A jelen értekezés főiskolás hallgatók jegyzetelési nehézségeit vizsgálja, az elhangzó beszéd feldolgozási zavarainak szempontjából.

2. Az értekezés felépítése

A dolgozat egy előszóból, 6 fő fejezetből és egy zárszóból áll, amit az irodalomjegyzék és az egyes kísérletekhez felhasznált mellékletek (tesztek és segédanyagok) feltüntetése követ.

Az **Előszó** rövid problémafelvetés, amely előrejelzi az értekezés célkitűzését.

Az **1. fejezet** a Bevezetés, amely további 6 alfejezetre tagolódik. Az értekezésnek ez a része a választott téma elméleti hátterét mutatja be, hazai és nemzetközi szakirodalmi ismeretek alapján.

Az **1. 1. fejezet** bemutatja a beszédfeldolgozási folyamat tipikus mechanizmusát, továbbá ismerteti azokat a zavartípusokat, amelyek a beszédészlelési és beszédmegértési alap- és részfolyamatok működését hátrányosan befolyásolhatják.

Az **1. 2. fejezet** a beszédpercepció és a beszédmegértés vizsgálatában általánosan alkalmazott módszerekről nyújt rövid áttekintést.

Az **1. 3. fejezet** összefoglalja azokat az eljárásokat, amelyekkel megvalósítható a beszéd írásbeli rögzítése, különös tekintettel a folyóírással történő kivonatos jegyzetelés sajátosságaira.

Az **1. 4. fejezet** az elhangzó beszéd írásbeli dekódolásához elengedhetetlen memóriarendszerek működéséről, valamint a mentális lexikon szerveződéséről, ill. a lexikális hozzáférés folyamatáról rendelkezésünkre álló elképzelések átfogó ismertetése.

Az **1. 5. fejezet** a jegyzetelő munkájának egyik legnagyobb nehézségét, a figyelem (többirányú) megosztásának korlátait és lehetőségeit tárgyalja.

A **1. 6. fejezet** rámutat arra, hogyan függenek össze a beszéd feldolgozásának (olykor rejtett) zavarai a későbbi specifikus vagy komplex tanulási nehézségekkel. Áttekinti a felnőttkori tanulási problémák hátterében feltételezett okokat: a genetikai, organikus vagy

funkcionális szempontokat, ill. a környezeti tényezők szerepét. Utalás történik a korrekciós lehetőségekre is.

A **2. fejezet** meghatározza az értekezésben bemutatásra kerülő kutatás legfontosabb célját és kiinduló hipotéziseit.

Feltételezzük, hogy a felsőoktatásban tanuló fiatal felnőttek számára sok gondot okoz az ismeretszerzés új körülményeihez történő alkalmazkodás, és az évfolyam-előadások befogadása, értelmezése és jegyzetelése felszínre hozza a problémák legfőbb okát: a percepció és a beszédmegértési zavarokat, illetőleg az írástevékenység kivitelezésének következményes nehézségeit.

Az értekezés célja, hogy olyan felmérés keretében mutasson rá a fiatal felnőttek tanulási problémáira, amelyre eddigi ismereteink szerint még nem történtek kísérletek, és amely jelenségről többnyire csak szubjektív megítélések élnek, de a jelen kutatáshoz hasonló vizsgálatokkal a beszédészlelési és beszédmegértési, ill. a jegyzetelési nehézségeket fiatal felnőttkorban még nem támasztották alá.

A **3. fejezet** a kutatás körülményeit ismerteti: az egyes kísérletekben részt vevő személyekről, az alkalmazott módszerekről tájékoztat.

A **4. fejezet** az önálló kutatás eredményeinek bemutatása, az egyes kísérleteknek megfelelően további 6 alfejezetre tagolódva.

A **4. 1. fejezet** az interpretált beszéd (itt: felolvasott előadás) elhangzásával egy időben készített jegyzetek elemzése a beszédfeldolgozás sikeressége szempontjából. Ezt a kísérletet 50 első évfolyamos, magyar szakos főiskolás hallgató bevonásával végeztük el.

A **4. 2. fejezet** egy célzott szövegértési vizsgálat bemutatása. Ennek keretében arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen módon befolyásolja az interpretált beszéd megértését, ill. a verbális emléknymok aktiválását, amennyiben az elhangzott szöveggel kapcsolatos kérdésekre (utólag) 1. önállóan kell válaszolni, 2. előre megadott válaszlehetőségek közül kell választani, illetőleg 3. az adott tartalmakra vonatkozó hiányos mondatokat kell kiegészíteni. A vizsgálatot 90 első évfolyamos, magyar szakos hallgatóval végeztük el.

A **4. 3. fejezet** egy természetes körülmények között elhangzott (órarend szerinti) féléspontán előadáson készített hallgatói jegyzetek vizsgálatát, a kikövetkeztethető beszédészlelési és beszédmegértési zavarok típusait ismerteti. Ezen az irodalomelméleti előadáson 21 első évfolyamos, magyar alapszakos hallgató vett részt.

A **4. 4. és 4. 5. fejezetek** a spontán beszéd jegyzetelésének sikerességét értékelik, két természetes (órarend szerinti) körülmények között megvalósított kísérlet eredményei alapján. Az első esetben egy magyar irodalom-előadás 11 első évfolyamos, magyar alapszakos résztvevőjének jegyzeteit elemeztük. A másik alkalommal 12 felsőfokú szakképzésben tanuló, első évfolyamos, titkárságvezetőnek készülő hallgató titkári ismeretek című előadásjegyzeteit vizsgáltuk.

A **4. 6. fejezet** a GMP-diagnosztika (vö. Gósy 1995/2006) alapján készített, komplex beszédészlelési és beszédmegértési teszt elvégzésének eredményeiről tájékoztat. Ezt a felmérést kísérleti jelleggel, 17 résztvevő bevonásával végeztük el. Egy olyan próbaanyag összeállítására tettünk kísérletet, amely a GMP altesztjeihez hasonlóan reprezentálja a teljes beszédfeldolgozási folyamatot, és felnőttek esetében is alkalmas lehet arra, hogy információkkal szolgáljon a beszédészlelési és a beszédmegértési mechanizmusok esetleges működési zavarairól.

Az **5. fejezet** arra mutat rá, hogy a dolgozatban ismertetett kutatómunkának milyen gyakorlati vonatkozásai lehetségesek. Ebben a fejezetben megfogalmazunk néhány irányelvet, amelyek figyelembevételével javítható volna a fiatal felnőttek jegyzetelési technikája, és amelyek tudatosítása – meglátásunk szerint – fejlesztő hatással lehetne a beszédpercepció, a beszédmegértés és a nyelv írásbeli használatának folyamatára.

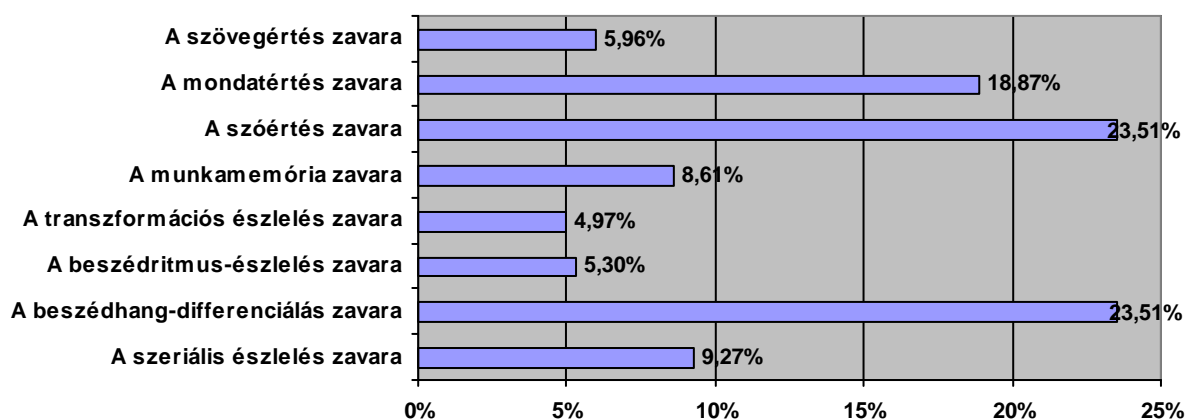
A **6. fejezet** a kutatás eredményeinek összegzése, a levonható következtetések jelentőségének bemutatása és értelmezése.

A **Zárszó** röviden összefoglalja az értekezés fő mondanivalóját és megfogalmazza a kutatás újszerűségét.

3. A kutatás eredményeinek rövid összefoglalása

A jelen kutatás eredményei megerősítik azokat a feltételezéseket, amelyek szerint a fiatal felnőtt korosztály hallása az utóbbi húsz évben drasztikus romlást mutatott (Illényi 2003), és igazolják azt a hipotézisünket, hogy a főiskolás hallgatók beszédészlelési és beszédmegértési nehézségei jelentősek.

Az **interpretált beszéd jegyzetelésének vizsgálata** nagy mennyiségű és több típusban realizálódó beszédfeldolgozási zavart hozott felszínre (1. ábra). Ezek a téves percepciók és megértési/értelmezési hibák a félszontán és szontán beszéd feldolgozásához viszonyítva mennyiségileg jóval meghaladták kiinduló feltételezésünket. Eredményeink ily módon cáfolják, hogy az interpretált előadás a legideálisabb beszédanyag volna a hallgatók szempontjából. Ez a megállapítás nagy jelentőséggel bír, hiszen rámutat arra, hogy az egyetemi/főiskolai oktatók tévesen járnak el, amennyiben a hallgatók beszédfeldolgozási és jegyzetelési nehézségeit a szontán beszéd mellőzésével kívánják áthidalni (az interpretatív közlések javára).

1. ábra

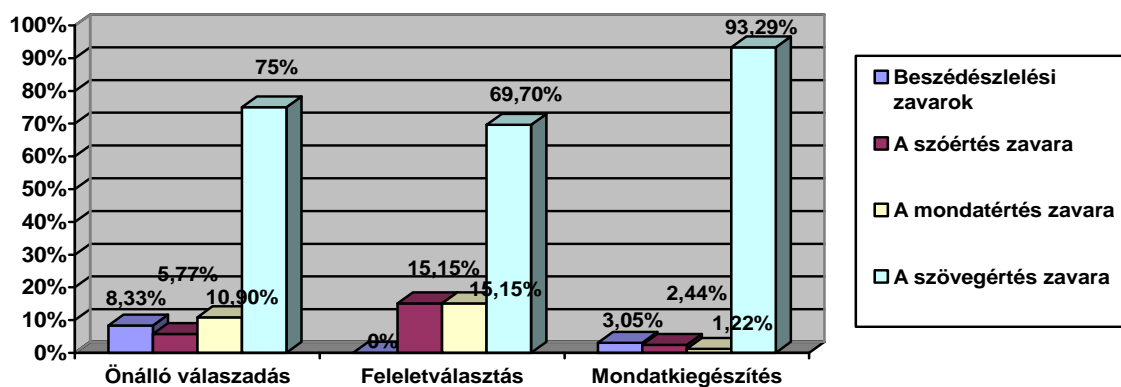
A beszédfeldolgozás zavarai az interpretált beszéd alapján készített jegyzetekben

A jegyzetek tanúságai szerint a beszédhang-differenciálás nehézségei szinte valamennyi hallgatónál tetten érhetők.

Egyik legfontosabb megállapításunk, hogy a legtöbb beszédészlelési szintet érintő percepciósi hiba és a beszédmegértési szinten keletkező félreértések között párhuzam vonható. A legszembetűnőbb a beszédhang-differenciálás és a szóértés zavarának összefüggése. A hallgatók jegyzetei szemléletesen támasztják alá, hogy egy „egyszerű” beszédészlelési zavar

előbb az adott szó, majd az egész mondat értelmét is felrúghatja (pl.: „*Valójában mindaz stressz szó, amit mi annak tekintünk.*” – eredetileg azonban „*stresszor*”, és nem „*stressz szó*”, stb.).

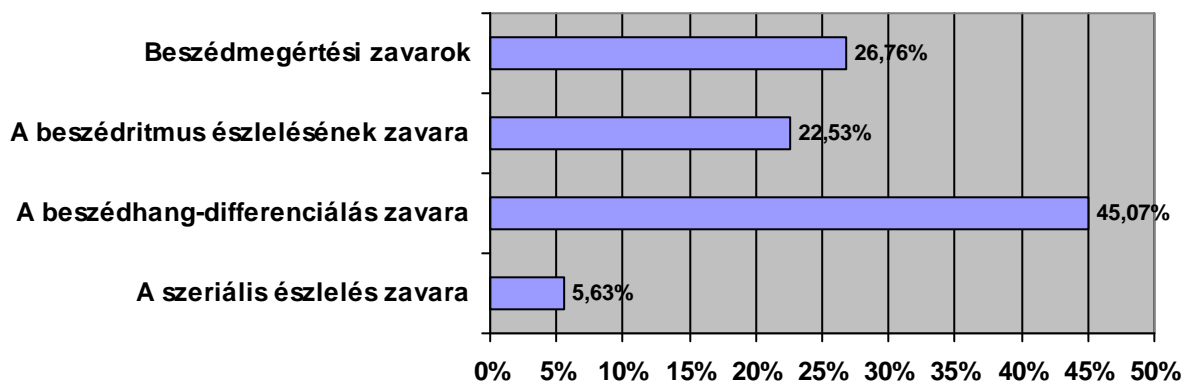
A szövegértést ellenőrző feladatlapok az interpretált beszéd folyamatos jegyzetelésének vizsgálatához hasonlóan kerültek feldolgozásra: a kapott írásbeli válaszokat összevetettük az eredetileg elhangzottakkal, s Gósy (2005) alapján csoportosítottuk a beszédfeldolgozási mechanizmusok zavaraira visszavezethető hibákat (2. ábra). A kérdések összeállításánál azonban már figyelembe vettük az előző kísérlet eredményeit, így célzottan azokra a tartalmakra kérdeztünk rá, amelyek a folyamatos jegyzetelés során a legtöbb percepció és megértési nehézséget okozták a hallgatóknak.

2. ábra
A szövegértési vizsgálat eredményei

A kapott adatok elsősorban arról informálnak, hogy a szövegértés szempontjából a leggyengébben azok a hallgatók teljesítettek, akiknek az elhangzottakkal kapcsolatos hiányos mondatokat kellett kiegészíteniük. Nehézségeik alapján arra következtethetünk, hogy az elhangzott szövegre utaló (rész)állítások a felidőzésnek és/vagy az értelmezésnek inkább gátló, mint segítő tényezői. Hipotetikusán ugyan azt vártuk, hogy a megadott mondat szerkezet, ill. a jelentésmező segíti majd az összefüggések megértését és a felidőzést, mivel a magyar mondatmegértéssel kapcsolatos kutatások eredményei szerint e tekintetben a szerkezetnek a tartalomnál is nagyobb a befolyásoló hatása (vö. Pléh 1984). Ezt azonban (pozitívumként) az adott kísérlet eredményei nem támasztották alá.

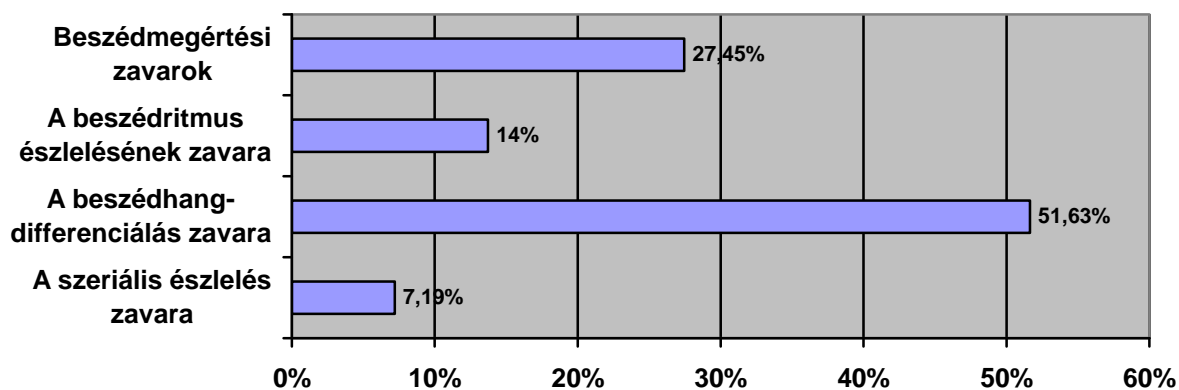
Az interpretált beszéd feldolgozásához hasonlóan a legtöbb íráshiba a **félspontán előadás alapján készített jegyzetekben** is a beszédhang-differenciálás zavarával hozható kapcsolatba (3. ábra).

3. ábra
A beszédfeldolgozás zavarai a félspontán beszéd alapján készített jegyzetekben

A félspontán beszédet jegyzetelő hallgatók hibázásai is jól tükrözik, hogyan vezetnek a beszédészlelés zavarai a beszédmegértés, sőt az összefüggések felismerésének nehézségeihez. A *gépiesség* szót pl. többen „*képiesség*”-nek percipiálták. A beszédmegértési zavarok a következőképpen tükrözik vissza ezt az észlelési bizonytalanságot: „*A valóság művészi szemlélete a mindennapos észlelés képiességét szünteti meg (...)*” – valójában: *gépiességét*, azaz gépies, mechanikus voltát, nem pedig képszerűségét. Ezek azért fontos összefüggések, mert megmutatják, hogy a beszédfeldolgozás során a hierarchia alsóbb szintjein keletkező zavarok nemcsak az elhangzottak írásbeli tükröztetését, hanem a teljes beszédmegértést és az értelmezést is befolyásolják, és sok esetben megnehezítik és/vagy korlátozzák a későbbi tanulást.

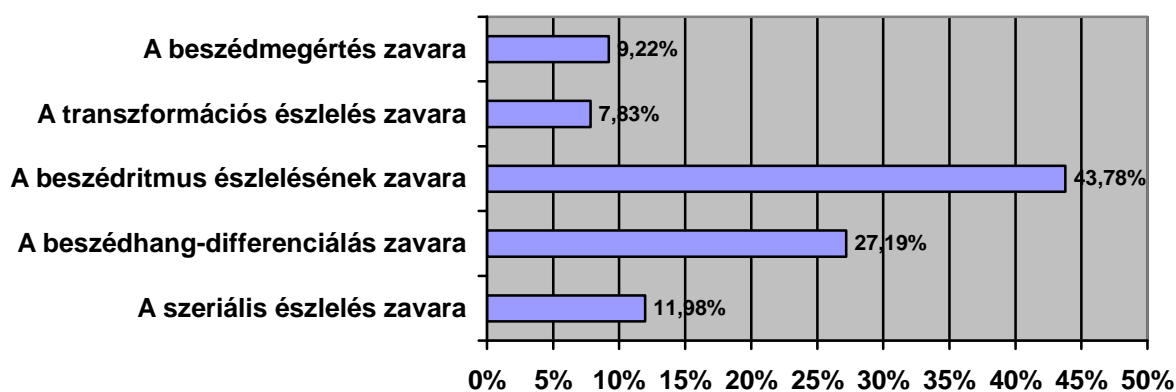
A **spontán beszéddel elhangzott előadások jegyzetelése** alkalmával úgy tűnik, eredményesebben dolgoztak a hallgatók, mint a félspontán vagy az interpretált előadás alatt. Az első esetben az irodalom-előadáson részt vett hallgatók jegyzeteit elemeztük a beszédfeldolgozás eredményessége szempontjából (4. ábra).

4. ábra
A beszédfeldolgozás zavarai a spontánbeszéd-alapú irodalom-előadáson készített jegyzetekben

A beszédhang-differenciálás zavarait sejtető téves észlelések száma ebben az esetben is jelentős, de ezek a hibázások sokkal kevésbé érintik a beszédmegértés szintjét, mint azt a korábbi kísérletekben tapasztaltuk. A téves percepció nyomán főként az ismeretlen, új információk, a személynevek, vers- és kötetcímek megértése sérült, pl.: „*Dalajdák*” (*Danaidák*), „*Indus*” (*Imrus*), „*Özönvizek, tűzesők, üstökös*” (*Özönvizet, kőesőt, üstökös!*) stb.

A második spontán beszéddel elhangzott előadáson adaptált kísérletben első évfolyamos, titkárságvezető szakos hallgatók vettek részt. A jegyzetek szerint a beszédfeldolgozási zavarokra visszavezethető hibáiknak csaknem fele a beszédritmus téves észlelésével kapcsolatos probléma (5. ábra).

5. ábra
A beszédfeldolgozás zavarai a spontánbeszéd-alapú titkári ismeretek c. előadáson készített jegyzetekben

A ritmus ebben az értelemben az anyanyelv szóhatárainak, ill. szótagidőtartamainak, az adott nyelvre specifikusan jellemző időzítési viszonyoknak a felismerését jelenti (Gósy 2000b). Ez az írástevékenységre oly módon gyakorol hatást, hogy a hallgató nem érzékeli a folyamatosan elhangzó szövegben a különböző szóelemek hovatarozását, ami az egybe- és különírás téves vagy következtelen alkalmazásában nyilvánul meg. Ezek az íráshibák azonban elsősorban a helyesírási szabályok alkalmazásával kapcsolatosak, és valószínűleg kevésbé befolyásolják a beszédmegértés minőségét.

A beszédhang-differenciálási zavarokhoz hasonlóan ebben a kísérletben a szerialitással (azaz sorozatészleléssel) kapcsolatos téves észlelések vezettek beszédmegértési, értelmezési nehézségekhez (pl. nem mindegy, hogy valaki *eladó* vagy *előadó*, hogy a különbségek *ragbéliek* vagy *rangbéliek*, hogy valaki valamit *elbonyolít* vagy *lebonyolít* stb.).

A beszédpercepció kutatások mind ez idáig javarészt a gyermekkori problémákra koncentráltak, és kevesen foglalkoztak a 14-18 évesek vagy a felnőttek beszédészlelési és beszédmegértési nehézségeivel. Következésképp nincs is olyan rendelkezésre álló, kidolgozott diagnosztikai eljárás, amelynek segítségével tesztelhetőek volnának az adott korosztály beszédfeldolgozási folyamatai.

A jegyzetelemzések kiegészítéséhez összeállítottunk még egy próbaanyagot, aminek módszertani alapját a GMP egyes altesztjei szolgáltatták (vö. Gósy 1995/2006). Ezzel az öt feladattal – szándékunk szerint – a fiatal felnőttek életkori sajátosságaihoz mérten vizsgálható a szó-, mondat- és szövegértés, valamint a rövid távú verbális memória (ill. a munkamemória) működése. A felhasznált nyelvi anyagokat igyekeztünk úgy kiválasztani és megtervezni, hogy akusztikai, fonetikai, fonológiai és grammatikai sajátosságaiknál fogva alkalmasak legyenek arra is, hogy a beszédmegértés alapját képező percepció mechanizmusok működéséről is információkat szolgáltatassanak.

A rövid távú verbális memória vizsgálata lényegében pontosan szerkesztett memóriaműködésről tájékoztatott. A mondatértési feladatban már egymást fedik a beszédészlelési és -megértési zavarok. A munkamemória vizsgálata, a vázlatkészítési és a jegyzetelési feladat kimondottan jelentős mértékű beszédmegértési/értelmezési zavart hozott felszínre.

4. Következtetések

A jelen kutatás eredményei alapján levonható legfontosabb következtetéseink, hogy 1. a beszédészlelés és a beszédmegértés zavarai rejtetten végigkísérhetik a felnőtt életet, ami feltehetőleg jelentős akadályokat állíthat az egyéni és társadalmi kibontakozás, a továbbtanulás és a munkaerőpiacra történő sikeres beilleszkedés útjába; 2. a tanítási-tanulási folyamatot felgyorsítani és megkönnyíteni igyekvő eljárások – mint pl. az interpretatív ismeretközlések előnyben részesítése és a spontán előadások háttérbe szorítása – az elképzelésekkel ellentétben nem teszik eredményesebbé a beszédfeldolgozást; 3. tapasztalataink szerint nagy szükség volna a beszédmegértésen alapuló jegyzetelési technika oktatására (akár már a középfokú oktatási intézményekben).

A civilizáció előretörése, a XXI. század korszelleme élethosszig tartó tanulásra buzdít. Tanulni sokféleképpen lehet. Az ismeretek nagy része azonban olyan interakciókon keresztül jut el az egyes emberekhez, amelyek alapja a hangos nyelvhasználat, a beszéd. Iskolai keretek között az elsajátítandó ismeretanyag jelentős része tanári közlés formájában, ill. előadásokon keresztül hangzik el. Ahhoz, hogy az új információk által közvetített értékeket kamatoztatni tudjuk, elsődlegesen meg kell értenünk, tudnunk kell értelmezni őket. A tanulás alapfeltétele tehát a helyes beszédmegértés.

A tanárok, az előadók által közvetített ismeretek megértésének eredményét azonban valamilyen formában rögzítenünk kell. Mivel memóriarendszereink kapacitása véges, az anyag feldolgozását többnyire az írásbeli nyelvhasználat nyújtotta lehetőségek kihasználásával végezzük el és tesszük maradandóvá. Ennek egyik (és leggyakoribb) eszköze a kézírásos jegyzetelés.

Nagyon fontos, hogy a jegyzetelést milyen technikával végezzük, hiszen a nem jól sikerült kivonat sok gondot okozhat a visszaolvasáskor, hatással van az elhangzottak felidézésének, újraértelmezésének és az erre épülő tanulási folyamatnak a sikerességére. Tudnunk kell alkalmazkodni az elhangzottak tárgyköréhez, ill. a beszélő, előadó stílusához. Ez annyit jelent, hogy mind intellektuálisan, mind érzelmileg bele kell tudnunk helyezkedni az adott beszédhelyzetbe. Fel kell készülnünk arra is, hogy nem minden előadó beszél helyesen, s nem minden előadás logikus és könnyen befogadható. A beszéd jegyzetelése tehát olyan mentális folyamat, ami többirányú figyelemmegosztást kíván. Ehhez járul hozzá saját nyelvi feldolgozórendszerünk munkája. A beszélt nyelv feldolgozása tehát ebben a koncepcióban sokkal több lépésben, sokkal bonyolultabb mechanizmusok mentén realizálódó

folyamat, mint egy természetes kommunikációs kapcsolat, pl. egy hétköznapi beszélgetés során.

A változatos szóbeli előadások jegyzetelése azonban ép beszédészlelés és beszédmegértés mellett sem egyszerű folyamat. Kutatási eredményeink alapján ráadásul arra következtethetünk, hogy az ép, egészséges percepciók mechanizmusok közel sem minden fiatal felnőtt számára adóttak. A jelen értekezésben ezért első ízben tettünk kísérletet arra, hogy körvonalazzuk egy olyan lehetséges jegyzetelési technika tartalmi és módszertani irányelveit, amely lehetővé tenné 1. az egészséges, ép értelmi képességekkel és ép nyelvhasználati, beszédfeldolgozási rendszerrel rendelkező fiatal felnőttek beszédmegértésen alapuló kézírásos jegyzetelésének hatékonyabb megvalósulását, 2. másrészt alkalmat adna egy olyanfajta visszacsatoló funkció betöltésére, amely áthidalhatná a fiatal felnőttek rejtett beszédészlelési és beszédmegértési zavarokból adódó jegyzetelési és ráépülő tanulási nehézségeit. Ennek kidolgozásához felhasználtuk 1. a beszédészlelési és beszédmegértési zavarok kutatásának eredményeit, 2. az ép beszédfeldolgozás mechanizmusáról rendelkezésünkre álló ismereteket, 3. az írástevékenység kivitelezéséről való elképzeléseket, 4. mindazokat a pszichológiai ismereteket, amelyek a nyelvi rendszer használatával kapcsolatosak, 5. végül egy sajátos jegyzetelési eljárás, a gyorsírással történő beszédjegyzés technikai jellegzetességeit, alkalmazásának objektív és szubjektív tapasztalatait.

Hipotézisünk szerint a magyar gyorsírárendszer felnőttkori elsajátítása a beszédmegértési zavarokkal és specifikus írásnehézséggel küzdő fiatal felnőttek számára alkalmas lehet arra, hogy a nyelvről kialakult mentális ismeretrendszerük átstrukturálódjon, újraértelmezést nyerjen, s mindez a beszédpercepció, a beszédmegértés, valamint a szóbeli és írásbeli nyelvhasználat alkalmazását tekintve még ebben az életkorban is korrekciós lehetőségként funkcionálhat. Feltételezésünk alátámasztása érdekében már megkezdett kutatások folynak, de az eredményeink egyelőre még publikálásra nem alkalmasak. Előzetes meglátásunk szerint a beszédészlelési és beszédmegértési zavarokkal és/vagy specifikus írásnehézséggel küzdő fiatal felnőttek nem képesek a gyorsírárendszer használatának (magas szintű) elsajátítására, de maga a tanulási folyamat több tekintetben is jelentős hatással van nyelvhasználatukra.

A beszédmegértési és a jegyzetelési nehézségek összefüggéseit valójában nagyon nehéz megítélni. Az adott kutatást ezért a szó szoros értelmében vett „kísérlet”-nek tekintjük (módszertanilag pontosabb megnevezés erre a „megfigyelés”), hiszen egy adott populáción belül véletlenszerűen kiragadott személyek részvételével, különböző (bár szándékunk szerint

hasonló) kísérleti helyzetekben realizálódott. A kapott eredmények figyelemfelkeltőek, de nem reprezentatívak, hiszen ahhoz sokkal szélesebb körű, több résztvevős vizsgálatok elvégzésére lenne szükség. További nehézséget jelent a norma meghatározása, hogy mit tekintünk átlagos vagy átlagon aluli teljesítménynek, mivel kontrollcsoport felállítására nincs lehetőség. A problémák és bizonytalanságok áthidalása a jövőben a kutatás módszertanának még további átgondolását igényli.

5. A tézisekben hivatkozott irodalom

- Bóna Judit 2005. A hadaró és a gyors beszéd temporális sajátosságai. *Magyar Nyelvőr* 129/2. 235-242.
- Bóna Judit 2007. *A felgyorsult beszéd produkciós és percepciós sajátosságai*. Doktori értekezés.
- Büky Béla – Egyed András – Pléh Csaba (szerk.) 1984. *Nyelvi képességek – fogalomkincs – megértés*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Gósy Mária (szerk.) 2007. *Beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban*. Nikol Kkt., Budapest.
- Gósy Mária 1995/2006. *GMP-diagnosztika. A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamatának vizsgálata*. Nikol, Budapest.
- Gósy Mária 2000a. Állandóság és változás a beszédben. *Magyar Nyelv* 96/1. 1-13.
- Gósy Mária 2000b. *A hallástól a tanulásig*. Nikol Kkt., Budapest.
- Gósy Mária 2005. *Pszicholingvisztika*. Osiris, Budapest.
- Heltai Pál – Gósy Mária 2005. A terpeszkedő szerkezetek hatása a beszédfeldolgozásra. *Magyar Nyelvőr* 129. 473-487.
- Illényi András 2003. Beszédhatékonyság az oktatásban. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2003/2. 61-75.
- Imre Angéla 2007. Az anyanyelv-elsajátítás vizsgálata. In Gósy Mária (szerk.): 58-69.
- Pléh Csaba 1984. A megértés és a szövegalkotás pszichológiája. In Büky Béla – Egyed András – Pléh Csaba (szerk.): 271-373.
- Szende Tamás 1987. *Megérthetjük-e egymást?* Gondolat, Budapest.